

РОЗДІЛ 1. ТЕОРІЯ ТА МЕТОДИКА НАВЧАННЯ (З ГАЛУЗЕЙ ЗНАНЬ)

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВОКАЛУ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR BUILDING OF ETHNOCULTURAL COMPETENCE OF THE FUTURE VOCAL COACHES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

У статті висвітлено сутність наукового поняття «етнокультурна компетентність майбутніх викладачів вокалу», конкретизовано структурні компоненти означеного феномену, обґрунтовано педагогічні умови формування етнокультурної компетентності студентів у процесі фахової підготовки в вищих закладах освіти мистецького спрямування. Дослідження проводилось за допомогою комплексу загальнонаукових (теоретичних) методів, а саме: порівняння, аналізу, узагальнення, дедукції. Автори розкривають сутність етнокультурної компетентності як професійно значущої інтегративної якості особистості, яка включає мотиви пізнання, прийняття та розуміння національної культури в цілому та її специфічних ознак, законів, способів життєдіяльності та розвитку полікультурного світу й уміння їх використовувати на практиці виховання майбутнього учня як людини Культури. На думку авторів, зміст етнокультурної компетентності включає такі компоненти як: етноментальну обізнаність та самосвідомість; культурно-діалогічну спрямованість діяльності; фольклорно-музичну грамотність; етнопедагогічну виховну мотивацію і орієнтацію.

В статті запропоновані педагогічні умови формування етнокультурної компетентності, а саме: спрямованість на формування стійкої мотивації та ціннісного ставлення майбутніх викладачів вокалу до подальшої професійної та фахової діяльності; забезпечення етнокультурного освітнього простору в вищій школі з урахуванням пізнавально-виховного потенціалу національних, культурних, та сімейно-побутових традицій; включення в музично-педагогічний репертуар фольклорних творів, народних пісень; активізація та підтримка творчої самореалізації студентів в процесі їх художньо-творчої діяльності.

Запропоновано організаційно-групові форми роботи з майбутніми фахівцями в процесі аудиторної діяльності: створення ситуації успіху; стимулювання високих досягнень студентів; надання їм можливості самим робити вибір та самостійно діяти не боячись осуду або негативної оцінки зі сторони викладача вокалу; участь студентів у відборі змісту, форм та методів освітнього процесу на заняттях з сольного співу; передача студентам інструментарію самопізнання і самовдосконалення; забезпечення суб'єкт-суб'єктних (між викладачем та студентом, студентом і студентом) і суб'єкт-об'єктних (між студентом і художнім твором, викладачем

та художнім твором) відносин, реалізація ідеї «діалогу культур», що здійснюється за допомогою включення студентів у міжкультурну комунікацію.

Ключові слова: етнокультурна компетентність, майбутні викладачі вокалу, фахова підготовка, вищі заклади освіти мистецького спрямування, педагогічні умови.

The article highlights the essence of the scientific concept "ethnocultural competence of the future vocal coaches", specifies the structural components of the given phenomenon, substantiates the pedagogical conditions for building of ethnocultural competence of students in the process of professional training in higher educational institutions of artistic direction. The research was conducted by applying a complex of general scientific (theoretical) methods, namely: comparison, analysis, generalization, deduction. The authors reveal the essence of ethnocultural competence as a professionally significant integrative quality of the individual, which includes the motives of knowledge, acceptance and understanding of the national culture as a whole and its specific features, laws, ways of life and development of multicultural world and the ability to use them in the practice of educating a future student as a man of Culture. According to the authors, the subject matter of ethnocultural competence includes such components as: ethnomental awareness and self-consciousness; cultural and dialogic orientation of activity; folkloric and musical literacy; ethnopedagogical educational motivation and orientation.

The article proposes pedagogical conditions for building of ethnocultural competence, namely: focus on building of sustainable motivation and values-based attitude of the future vocal coaches to further professional occupation; provision of ethnocultural educational space in higher education institution with the consideration of cognitive and educational potential of national, cultural, and family traditions; addition of folklore works and folk songs in the musical and pedagogical repertoire; activation and support of students' creative self-fulfillment in the process of their artistic and creative activities.

Organizational and group forms of work with future professionals in the process of classroom activity have been suggested: creation of success situations; stimulation of high achievements of students; giving them the opportunity to make their own choices and act independently without fear of condemnation or negative assessment of the vocal teacher; participation of students in the selection of content, forms and methods of educational process in solo singing classes; giving students

УДК 378.011.3-057.175:784:

[39:005.336.2]

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.1>

Мережко Ю.В.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри академічного
та естрадного вокалу
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Гмиріна С.В.,

ст. викладач кафедри академічного
та естрадного вокалу
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Киченко Т.О.,

ст. викладач кафедри академічного
та естрадного вокалу
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

tools for self-discovery and self-improvement; ensuring subject-subject (between a teacher and a student, a student and a student) and subject-object (between a student and a work of art, a teacher and a work of art) relations, implementation of the idea of "dialogue of

cultures" carried out by including students into intercultural communication.

Key words: *ethnocultural competence, future vocal coaches, professional training, higher education institutions of artistic direction, pedagogical conditions.*

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Удосконалення етнокультурного компонента фахової підготовки майбутніх викладачів вокалу у вищих закладах освіти передбачає розвиток, збереження та відтворення через нові високохудожні твори музичної культури, надає можливість студентам здійснити художньо-естетичний аналіз, синтез та порівняння різних типів, видів і рівнів художньої творчості; забезпечує більш глибоке вивчення народної художньої культури та підкреслює етнічну культурну цінність співацької спадщини як минулого, так і сучасності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання формування етнокультурної компетентності у майбутніх фахівців-музикантів та хореографів розкривається в наукових працях таких сучасних науковців як В. Нечай-Велкова, В. Симонян, Л. Соляр, Сью Цзяюй, П. Фриз, Чжан Їнь та інших. Проблема професійної та фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та мистецьких дисциплін цікавить С. Бедакову, Л. Бондаренко, Г. Кондратенко, М. Ткаченко, О. Олексюк, Г. Падалку, І. Хмелевська та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нажаль, питання формування етнокультурної компетентності у майбутніх викладачів-вокалу в вищій школі є недостатньо розкритим, тому воно є актуальним та вимагає ґрунтовного вивчення.

Мета статті – визначити сутність етнокультурної компетентності майбутніх викладачів вокалу та її компонентну структуру; обґрунтувати педагогічні умови формування означеного феномену в процесі фахової підготовки студентів у вищих закладах освіти мистецького спрямування.

Виклад основного матеріалу. «Занурення» в інтеграцію мистецтв на заняттях вокалу, проведення паралелей між спорідненими галузями та дисциплінами, оспівування рідної мови та фольклору, детальне вивчення історії та літератури допоможе майбутнім фахівцям цілісно осягнути духовний зміст музичної культури, розкриє цілісну образну систему, універсальне мистецьке знання на основі різних понять, тем та текстів.

Етнокультурна компетентність майбутніх викладачів вокалу, на нашу думку, професійно значуща інтегративна якість особистості, яка включає мотиви пізнання, прийняття та розуміння загального і специфічного національної культури як цінності; знання законів, способів життєдіяльності та розвитку полікультурного світу й уміння їх використовувати на практиці виховання майбутнього учня

як людини Культури. Пізнання унікальності, неповторності своєї культури відбувається через самопізнання, самоактуалізацію особистості в результаті її саморозвитку і самоорганізації, а прагнення долучитися до скарбів світової культури надає можливість вивчати музичну культуру як систему суб'єктивних смислів і ціннісних орієнтацій.

Культура – це явище високогуманістичне, планетарне. І. Т. Фролов, стверджуючи тезу про єдність культури, пише, що воно виражається в загальнолюдських устремліннях, а своєрідність культури виявляється в її індивідуально-людських характеристиках [1]. Різноманіття національних образів світу виявляється у відмінностях стилів, жанрів, індивідуально-творчого почерку кожного митця, художньо-образних ореолах та символах різних представників людських етносів, – «буття культури – це буття культурно значимого жесту в ній» [1]. Але ці «жести культури», її мозаїчні прояви мають своєрідний фактор розвитку – взаємовплив атрибутів культури. Цей фактор найбільш сильно діє в умовах полінаціональних держав, культура яких характеризується «єдністю протилежностей», а саме: розвитком культури кожної етнічної групи, розумінням та повагою до культури один одного. Культура багатонаціональних держав як цілісне явище формується на основі міжнаціонального спілкування. М. Куранова вважає, що люди народжуються із задатками до міжнаціонального спілкування, проте, як і інші здібності, цю здатність потрібно розвивати [2]. Автор виводить дві причини, які спричиняють гальмування розвитку такої здатності. Перша причина – це брак знань про культуру інших національностей, культурний консерватизм, відсутність досвіду спілкування між різними народами. У зв'язку з цим автор підкреслює значущість відомої мудрості: «Хто знає один народ – не знає жодного. Хто знає одну релігію, одну культуру – не знає жодної».

Друга причина – це ефект окремих конкретних соціальних ситуацій, які викликають психологічне невдоволення людей через національний ґрунт. Упереджене ставлення до будь-якої нації формується не одним поколінням людей. Очистити особистісне свідомість від упередженого ставлення дуже важко, і, не витративши на це роки, неможливо звільнитися від стереотипів, займаючись тільки своєю культурою або близькою до неї [2].

Актуалізацію етнопедагогічного підходу автор пояснює наступними причинами: реальною ситуацією відродження національної самосвідомості етносів та національних культур, які призводять

до усвідомлення необхідності подальшого поглибленого вивчення історії та культури народу для ефективного міжнаціонального спілкування; демократизацією та гуманізацією освіти, спрямованих на реалізацію етнокультурного потенціалу педагогіки як навчальної дисципліни у вищому закладі освіти; потребами удосконалювати міжнаціональне спілкування [5]. Автор бачить шлях вирішення задачі в наступному: 1) забезпечення студентів теоретичними знаннями про культуру міжнаціонального спілкування; 2) формування системи цінностей та високоморальної мотивації вчинків і поведінки в процесі спілкування з представниками різних національностей, інтересу до міжнаціонального спілкування; 3) організація позитивного досвіду міжнаціонального спілкування в студентському середовищі.

Виходячи з сутності етнокультурної компетентності майбутніх викладачів вокалу нами були визначені її складові, такі як: етноментальна обізнаність та самосвідомість; культурно-діалогічна спрямованість діяльності; фольклорно-музична грамотність; етнопедагогічна виховна мотивація і орієнтація [3]. Ми вважаємо, що ці компоненти як частини складної системи тісно взаємопов'язані між собою і впливають один на одного.

Так, етноментальна обізнаність та самосвідомість дозволяють виділити в етнокультурній компетентності майбутніх викладачів вокалу пізнавально-орієнтаційний аспект, спрямований на засвоєння знань ними національно-культурної складової держави, регіону, місцевості проживання. Оскільки сфера діяльності викладача вокалу – це мистецтво, доцільно конкретизувати функцію даного компонента в цілісній професійно-якісній освіті. Викладач вокалу повинен добре орієнтуватися в усіх аспектах духовної сфери своїх учнів – представників різних культур: міфології, релігії, народних звичаях, традиціях, національно-культурних символах та обрядах, моральних поглядах і нормах відносин між людьми. Нерідко саме мистецтво стає тим потужним художнім інформатором, через яке відбувається пізнання життя та побуту іншого народу.

З урахуванням вищесказаного, доцільно виділити фольклорно-музичний компонент. Цей компонент у своєму змісті несе фольклорну грамотність, яка допомагає розпізнати і зрозуміти виховну сутність того чи іншого фольклорного дійства. Мова йде про жанри фольклору, словесні метафори, якими наповнений народна творчість.

Культурно-діалогічна спрямованість діяльності викладачів збагачує їх етнохудожній досвід. У нашому дослідженні досвід розуміється як категорія, яка характеризує накопичення навичок і практичних дій у виконавській сфері народної художньої творчості. У педагогіці мистецтва категорія досвіду часто зустрічається в таких

словосполученнях, як: «естетичний досвід» (І. Зязюн), «музично-естетичний досвід» (Т. Завадська, Г. Карась), «досвід художньої творчості» (О. Жукова, О. Мелік-Пашаєв), «досвід музично-виконавської діяльності» (О. Хлебнікова), «досвід сприйняття мистецтва, музики» (Б. С. Мейлах, М. І. Сибірякова-Хіхловская).

Ми ж у своєму дослідженні використовуємо поняття «етнохудожній досвід» і інтерпретуємо його як процес та результат практичного, виконавського освоєння художньо-виховної сутності музичного народної творчості в різноманітних формах його національного прояву. Концептуальним положенням для нас тут стає діяльнісний підхід, який ми використовуємо як підтвердження того, що саме через діяльність, практичне засвоєння народної творчості різних етнокультур формується культура міжнаціонального спілкування.

Компетентнісний підхід як нова парадигма освіти характеризується переорієнтацією з освоєння інформації на формування якостей, необхідних для творчої діяльності і постійного засвоєння нової інформації [1]. Як пише О. В. Семенова, компетентнісний підхід до професійної освіти в контексті Болонського процесу дає можливість зберегти культурно-історичні та етносоціальні цінності, якщо компетентності розглядати як особистісні утворення, які містять інтелектуальні, емоційні та моральні складові [1]. Ми погоджуємось з думкою науковця та вважаємо, що етнокультурна компетентність як раз і спрямована на заощадження культурно-історичних, етнічних цінностей всіх без винятку етносів та народів.

При цьому важливим компонентом означеного феномену в нашому дослідженні стає етнопедагогічна виховна мотивація і орієнтація. Мотивація в осягненні різноманіття народної художньої творчості допоможе забезпечити багатоплановість підготовки педагога та його художньо-діялісну професійну мобільність в умовах роботи в поліетнічному мистецькому середовищі. Факторами появи такої мотивації стають: потреба творчого особистісного зростання, художнього самовираження за допомогою засобів народного мистецтва та фольклору, що сприяє більш природньому та гармонійному вокальному розвитку кожного студента з різними здібностями і рівнем підготовки; розуміння необхідності конкурувати в поліетнічних умовах життєтворчості. Якостями, необхідними для етнокультурної компетентності, стають етнохудожня толерантність, ціннісне ставлення до художньої культури, народної творчості, музичного фольклору народів і націй конкретного регіону.

На етапі формувального експерименту в освітній процес студентів вищих закладів освіти були впроваджені наступні педагогічні умови формування етнокультурної компетентності, а саме:

спрямованість на формування стійкої мотивації та ціннісного ставлення майбутніх викладачів вокалу до подальшої професійної та фахової діяльності; забезпечення етнокультурного освітнього простору в вищій школі з урахуванням пізнавально-виховного потенціалу національних, культурних, та сімейно-побутових традицій; включення в музично-педагогічний репертуар фольклорних творів, народних пісень; активізація та підтримка творчої самореалізації студентів в процесі їх художньо-творчої діяльності.

Перша умова передбачає впровадження в освітній процес чітких та доцільних педагогічних установок для студентів, формування їх духовних, національних цінностей, естетичних ідеалів, художніх смаків. Оволодіння засобами та прийомами розвитку мистецької, педагогічної, науково-дослідницької, а також самостійної творчої діяльності у процесі фахової підготовки. Формування мотивації включало перетворення уривчастих, нестабільних спонукань в стійку мотиваційну сферу.

Другою педагогічною умовою є забезпечення етнокультурного освітнього простору в вищій школі з урахуванням пізнавально-виховного потенціалу національних, культурних, та сімейно-побутових традицій; створення атмосфери для самостійної творчості студентів та підтримка в творчій ініціативи особистості кожного студента.

Третя умова – це включення в музично-педагогічний репертуар фольклорних творів, народних пісень. Дана умова має реалізуватися не тільки під час тематичного навчання студентів, але і під час різноманітної мистецької діяльності студентів за межами аудиторії, на концертах, майстер-класах тощо. Врахування розвитку співацького апарату різних вікових категорій студентів; опора на інтеграційні зв'язки в пізнанні простору етнохудожньої культури; спрямованість процесу фахової підготовки на пізнання єдиних витоків художньої культури, розуміння специфіки образної мови національного професійного вокального мистецтва; використання регіональних характерних манер співу, місцевого «говору»; знання пісень календарно-обрядового циклу; поєднання аудиторної та позааудиторної етнокультурної діяльності, – це всі складові ефективного впровадження даної педагогічної умови в освітній процес студентів.

Четверта педагогічна умова формування етнокультурної компетентності майбутніх викладачів вокалу – це активізація та підтримка творчої самореалізації студентів в процесі їх художньо-творчої діяльності. Означена умова реалізується за допомогою організаційно-групових форм освітньої діяльності студентів та поглибленого вивчення народної музичної творчості основного етносу та етноменшин.

До організаційно-групових форм можна віднести: створення ситуацій успіху; стимулювання високих досягнень студентів; надання їм можливості самим робити вибір та самостійно діяти не боячись осуду або негативної оцінки зі сторони викладача вокалу; участь студентів у відборі змісту, форм та методів освітнього процесу на заняттях з сольного співу; передача студентам інструментарію самопізнання і самовдосконалення; забезпечення суб'єкт-суб'єктних (між викладачем та студентом, студентом і студентом) і суб'єкт-об'єктних (між студентом і художнім твором, викладачем та художнім твором) відносин, реалізація ідеї «діалогу культур», що здійснюється за допомогою включення студентів у міжкультурну комунікацію.

Підтримка творчої самореалізації студентів в процесі їх художньо-творчої діяльності відбувається в процесі комунікації між майбутніми фахівцями та викладачем вокалу, визнання різних точок зору думок є необхідною передумовою демократичного вирішення навчальних завдань, які ставляться педагогом на занятті. Створення загальної мистецької платформи для подальшої взаємодії та співпраці між викладачем та студентами, прагнення знайти у висловлюваннях опонента і його поведінці те, що єднає з ним, не роз'єднує – це важливі фактори ефективної реалізації даної педагогічної умови на етапі всього навчання кожного студента.

Висновки. Отже, на нашу думку, етнокультурна компетентність майбутніх викладачів вокалу – це професійно значуща інтегративна якість особистості, до її компонентів можна віднести етноментальну обізнаність та самосвідомість; культурно-діалогічну спрямованість діяльності; фольклорно-музичну грамотність; етнопедагогічну виховну мотивацію і орієнтацію. Ми вважаємо, що запропоновані в статті педагогічні умови ефективним чином вплинуть на формування означеного феномену у студентів вищих закладів освіти мистецького спрямування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абібулаєва Г. С. (2006). Деякі аспекти полікультурної освіти. *Психологія і педагогіка*. № 1. С. 75–85.
2. Нечай-Велкова В. К. Основні напрями формування етнокультурної компетентності як чинника європеїзації України : веб-сайт. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/68/part_2/18.pdf (дата звернення: 14.08.2022).
3. Симонян В. В. Сутність етнокультурної компетентності викладача вокалу у процесі фахової підготовки : веб-сайт. URL: <https://msu.edu.ua/educationandscience/wp-content/uploads/2020/12/Освіта-і-наука-229-2020-112-117.pdf> (дата звернення: 13.08.2022).
4. Соляр Л. Основні принципи та підходи філософської методології до формування етнокультур-

ної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва : веб-сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2016_2_37 (дата звернення: 12.08.2022).

5. Хмелевська І. Структура інтегральної компетентності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін : веб-сайт. URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/>

[bitstream/123456789/8221/1/Khmelevska.pdf](http://nbuv.gov.ua/bitstream/123456789/8221/1/Khmelevska.pdf) (дата звернення: 13.08.2022).

6. Фріз П. Формування етнокультурної компетентності майбутніх хореографів : веб-сайт. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rsev_2015_2015_58 (дата звернення: 11.08.2022).